

REZUMAT

Cercetarea de față își propune să identifice, să descrie, să interpreteze și să evalueze în mod implicit modalitățile prin care poemele homerice au fost asimilate de literaturile antichității, renașterii, epocii clasice, epocii moderne și post moderne. În faza preliminară am studiat literaturile antichității (greacă și latină), literatura universală începând cu literatura premergătoare renașterii (Dante Aligheri), literatura secolului clasic și literatura secolului XX.

În capitolul al treilea *Traduceri ale Odiseei* lucrarea își propune să identifice și să completeze tabloul influenței și receptării motivului odiseic în literatura română, prin traduceri fragmentarii, dar și prin cele integrale ale *Odiseei* în cele patru variante, prezentate apoi comparativ (traducerea lui G. Murnu, G. Coșbuc, E. Lovinescu și D. Slușanschi), ceea ce a presupus cercetarea fenomenului de schimb sub o multitudine de forme, de la transferul lingvistic, literar și estetic până la cel ideologic și cultural. Analiza în detaliu a traducerilor și selectarea unor eșantioane reprezentative, compararea contrastivă a traducerilor aceluiași autor (G. Murnu) și a unor autori diferiți, din perioade diferite sunt metode pe care le-am folosit în cercetarea de față.

În studiul de bază asupra temei *Motivul odiseic în literatura română*, am cercetat literatura română, alcătuind un corpus de douăzeci și opt de scriitori și poeți din aria noastră culturală asupra cărora poemele homerice au exercitat influențe vizibile.

După motivarea alegerii acestei teme de cercetare și după prezentarea obiectivelor lucrării și a metodelor utilizate pentru atingerea acestor obiective, în capitolul I l-am prezentat sintetic pe Homer, creatorul poemelor homerice *Iliada* și *Odiseea* și implicit pe eroul antichității Odiseu - eroul mitologic. Homer a fost bine receptat de întreaga antichitate, fiind considerat educatorul întregii Hellade, deși Platon în *Republica*, respectiv în punctul culminant al demonstrației, privind alungarea poezilor din cetatea pe care o edificase „ideal”, îi considera „făcători de iluzii și imitatori” care stricau mințile oamenilor. Contrar premonițiilor lui Platon, niciun poet nu a fost izgonit din nicio cetate a lumii, spiritul homeric a izbândit, se pare, asupra celui platonian și a înflorit generații la rând, datorită puternicului filon paideutic indestructibil.

Odiseea înglobează alături de mituri, legende și basme, zicători, proverbe, cimilituri, oracole, fabule, creații orale ale folclorului grecesc din acea perioadă. Este povestea a zece ani de întoarcere, este lupta împotriva capcanelor mării, apoi când eroul ajunge acasă, lupta împotriva pretendenților care îi asaltaseră soția, îi mâncaseră o parte din avere, instalați în propria sa casă. Pe aceștia îi măcelărește cu ajutorul fiului său de douăzeci de ani Telemah și a

altor doi servitori credincioși, cărora li se descoperă încet, prudent pentru a nu-și pune în pericol planul. *Odissea* poate fi considerată ca o poveste a restabilirii unei fericiri familiale, după o vreme îndelungată, presărată cu multiple eforturi și lupte. Călătoria lui Odiseu este de fapt un labirint, în care nu are nevoie de firul Ariadnei pentru a-l străbate și pentru a putea ieși, deoarece eroul este mistuit de dorul de Itaca ce îl va duce sigur pe țărmlul său iubit unde a lăsat un copil de un an, pe Telemah și o soție iubitoare, pe Penelopa. Drumul său presărat de aventură, pericole, curiozitate, risc constituie drumul spre centru, spre cunoaștere.

Șapte ani este prizonier în insula Ogygia, la nimfa Calypso, care îl subjugase fizic și sentimental și neavând mijloacele de a o părăsi (corabia), trebuie să aștepte hotărârea zeilor. Cu toate că zeița Calypso îi promite nemurirea (zeificarea), eroul o refuză și tot timpul se gândește la plecarea spre Itaca. Calypso la îndemnul zeilor îi pune la dispoziție materiale pentru a-și construi o plută, dar îl averizează că Poseidon este supărat pe el pentru că i-a scos ochiul lui Polifem și îi va distruge ambarcațiunea. Hăituit două zile și două nopți de zeul oceanic ajunge în țara feacilor, care este țara fericirii, unde ar fi putut să aibă o viață frumoasă și îndestulată alături de Nausicaa, în acest eden al blândeții. Refuză această viață ușoară și își dorește să ajungă cât mai repede în Itaca. Cu toate că îndurase un război de zece ani, trece printr-un nou război în țara ciconilor, prietenii troienilor. În țara lotofagilor era cât pe ce să înghită lotusul uitării, ca tovarășii săi de drum, și să-și piardă obsesia întoarcerii ; ajuns în țara ciclopilor este nevoit să-l înfrunte pe Polifem prin istețime și vicleșug ; în insula lui Eol pune stăpânire pe vânturi, dar o pierde din cauza negliobiei tovarășilor săi ; în ostrovul Aia este vrăjtit de Circe și nu scapă de farmecul ei decât ajutat de zeul Hermes, eliberându-i pe tovarășii săi transformați în porci; fiul lui Laerte va ajunge chiar în Hades unde-și va afla destinul. Din această clipă obsesia *nostos*-ului (întoarcerii) nu mai este doar nostalgie și dor, ci devine voință lucidă. Ulise trebuia să ajungă acasă și, ajutat de zeița Atena, va reuși să-i extermină pe pețitori și să-și restabilească liniștea familială.

Capitolul al doilea *Motivul odiseic în literatura universală*, cuprinde o cercetare minuțioasă a literaturii antichității unde sunt studiate tragediile grecești ale poetilor tragici : Eschil, Sofocle și Euripide, dar și opera marelui filozof grec Platon.

Tragicii greci au menținut viu spiritul homeric tratând subiecte din ciclul troian. În centrul preocupărilor acestora a fost omul în raport cu sine, cu lumea umană și cu lumea divină, relație ce vizează în primul rând nenorocirile, suferințele omului, cel mai adesea cu un sfârșit tragic. Eschil realizează o unitate perfectă și completă a lumii umane și divine. Eroii săi sunt vinovați, ba chiar criminali și nenorocirile prin care trec sunt meritate. De aceea vor avea parte de o justiție completă și desăvârșită, fiecare primind după faptă și răsplată. Sofocle rupe

unitatea lumii divine și umane, pentru că nenorocirile trimise de divinitate se abat asupra unor oameni de treabă, buni, generoși și nobili, care comit o singură greșeală (Ajax – vinovat de trufie) sau sunt complet nevinovați (Filoctet). Fiind un om profund religios, Sofocle propune personajelor sale o soluție de acceptare calmă, de resemnare sau de necercetare și de supunere fără șovăire, indiferent cât de nedrept este actul justițiar. Sofocle armonizează cele două lumi sub primatul credinței, puterea zeilor fiind nemărginită și sublimă. Euripide, mare artist, profund cugetător și fin psiholog, dă cea mai complexă interpretare relației om-divinitate. Viața plină de nenorociri a personajelor sale îi provoacă trăiri contrastante: scepticism și îndoială cu privire la guvernământul drept al vieții umane din partea lui Zeus, negare a zeilor, neîncredere în înțelepciunea lor, dar și optimism în impunerea tardivă a dreptății. Reconcilierea dintre lumea divină și umană se produce sub primatul rațiunii și încrederii că justiția divină vine târziu, dar vine sigur.

Platon în dialogul din *Hippias Minor* pornește de la Homer, afirmând că *Iliada* este superioară *Odiseei*, precum Ahile lui Ulise. Este invocat Ulise doar pentru a deschide problema omului știutor, iar Ahile va servi ca termen de raportare. Dialogul va reveni la ei numai în treacăt, deoarece Platon nu dorește să rezolve o problemă literară, ci una filozofică. Filozofia lui Platon, în gândirea tradițională, se naște simplu din realități de gândire și de existență a omului.

A doua parte a studiului literaturii antichității este ocupată de cercetarea literaturii latine. De o importanță deosebită pentru dezvoltarea literaturii latine a fost introducerea metricii grecești în toate genurile poetice. Livius Andronicus a făcut traducerea *Odiseei* în versuri saturnice, iar Naevius, după modelul homeric, scrie epopeea națională *Bellum Punicum*. Livius Andronicus, Naevius și Ennius abordează toate genurile: tragedie, comedie, epopee, manifestând o mare apropiere de literatura și lumea greacă, în care se întrevădea o firavă unitate între tendințele romane și forma grecească, desăvârșite de marii clasici din sec. I a. Chr. Ennius a scris în hexametru dactilic al grecilor epopeea *Annales*, care va avea o influență deosebită asupra formării clasicismului roman al secolului I a. Chr. Vergilius va reînnoi conceptul de epopee printr-o formulă originală, rupând formele epopeii tradiționale, care presupunea o înșiruire cronologică de evenimente legendare și istorice, re-scriind întreaga istorie a formării poporului roman de către troianul Enea, care devine „omul sub povara destinului istoric” și, identificându-se cu misiunea își asumă responsabilitatea viitorului unui neam întreg, ceea ce-l deosebește de personajul din *Odiseea* care își câștigase o glorie personală. Vergilius începe epopeea cu „*Odiseea*” lui Enea și o încheie cu „*Iliada*” poporului roman. Seneca re-creează tragediile grecești cu subiect analog în conformitate cu

propria lui estetică utilizând scheme clasice. Personajele tragediilor sale sunt pătrunse de învățăturile filozofiei stoice, moartea nu le provoacă nici cea mai mică părere de rău.

Dramaturg și poet englez, W. Shakespeare a devenit foarte repede o personalitate a literaturii universale, impus în mod absolut în circuitul valorilor mondiale grație receptării operei sale în epoca romantică. Tragicomedia *Troilus și Cresida* „demolează” imaginea eroului Ahile, transformat într-un laș ce își ucide adversarul neînarmat prin spada mirmidonilor săi, ca apoi să se laude cu victoria „în luptă” asupra celui mai viteaz dintre troieni, Hector. În afară de război a doua valoare primordială tratată de Shakespeare este dragostea dintre Troilus și Cresida, care sfârșește înainte de a începe.

Literatura premergătoare Renașterii este reprezentată în lucrarea noastră de studiul *Divinei Comedii* a lui Dante Aligheri, care a prețuit și a cunoscut în profunzime ca niciun alt literat antichitatea, pe care a folosit-o ca motiv central tematic în opera sa și din care a făcut o punte spre Renaștere. Poetul s-a raportat la antichitate ca artist și ca gânditor cu o viziune laică, elogiindu-i starea rațională, independența de gândire. Acest „Ulise” al sfârșitului Evului mediu, Dante navigase pe toate mările pentru a dobândi experiență și cunoaștere, pregătindu-se îndrăzneț să pătrundă pe oceanele necunoscute. *Divina Comedie*, poemul eternității este în realitate jurnalul de bord al navigatorului spre răsăritul unei lumi noi, care slăvește o altă năzuință a omului, setea de cunoaștere, setea de știință, aspirația de a depăși limitele cunoștințelor contemporane. Nimeni nu a mânuit mai desăvârșit ca Dante terțina înlănțuită, aproape epuizând toate resursele acestei metrici dificile. Poetul și-a scris capodopera în „volgare”, în limba poporului său, deși fusese sfătuit să scrie în limba latină.

Literatura franceză cunoaște o dezvoltare importantă în secolul clasic prin operele lui Jean Racine și în continuare în secolul al XX-lea prin Jean Giraudoux și Jean-Paul Sartre. J. Racine preia de la Euripide puterea de a transpune tragicul în viața de toate zilele dând astfel o formă modernă realismului pasional, în capodopera sa *Andromaca*, drama văduvei lui Hector, care-și apără cu dârzenie copilul în fața Hermionei. J. Giraudoux, umorist rafinat și în aparență facil, este un plăsmuitor de mituri, un spirit care a știut să desprindă tâlcul profund al legendelor antice, cărora le dă o interpretare personală, așa cum se observă în *Război cu Troia nu se face*. Jean-Paul Sartre, reprezentant al existențialismului ateu, preia mitul antic al lui Oreste și Electrei în drama *Muștele*, dar personajele sale sunt „condamnate” să fie libere și „obligate” să aleagă în conformitate cu preceptele doctrinei sale filozofice.

În literatura germană J. W. Goethe a excelat în toate domeniile pe care le-a abordat, literatură, artă și știință, devenind unul dintre spiritele strălucite ale umanității. Homer exprimă pentru el umanitatea pură, moravurile patriarhale, satisface năzuința spre simplitate

și naturalețe specifice idealului clasic, care devin repere importante în tragediile sale *Ifigenia în Taurida* și *Ahileea*.

Americanul E. G. O'Neill, inspirându-se din trilogia *Orestia* a lui Eschil, actualizează teatrul elin prin trilogia *Din jale se întrupează Electra*, în care înfățișează destinul implacabil al familiei Manonilor datorită orgoliului nemăsurat. O'Neill demonstrează cu prisosință că timpurile moderne sunt prielnice pentru elaborarea tragediilor, că poemele homerice sunt cunoscute și apreciate și dincolo de ocean.

Irlandezul James Joyce creează romanul *Ulysse*, o capodoperă a modernismului în ceea ce privește arta romanului, care condensează mai multe genuri și specii literare : poem, dramă, eseu, farsă, povestire, reportaj și realizează o versiune parodică a epopeii lui Homer de vreme ce cei zece ani de rătăcirii pe mare ai lui Odiseu sunt „comprimați” într-o singură zi (joi 16 iunie 1904). Acțiunea se petrece în același oraș Dublin, iar personajele principale sunt Leopold Bloom, soția sa Marion și tânărul Stephen, prin care romancierul realizează o oarecare unitate de timp, de loc, de acțiune, convins că faptele banale pot avea semnificații mitice, că o zi din viața unui om poate simboliza viața întregii umanități. Călătoria, simbol al cunoașterii și al descoperirii de sine, reprezintă tema romanului preluată de la Homer, dar tratată parodic, pentru că eroilor greci și zeitelor le corespund personaje fără strălucire. Astfel Penelopa, soția lui Ulise, întruchiparea fidelității, apare sub înfățișarea lui Molly Bloom, care nu se distinge prin aceeași calitate, Nausicaa, fiica regelui Alcinou, apare sub chipul unei fete care șchiopătează, zeița Atena devine o bătrână lăptăreasă, Eol, zeul vânturilor, ia chipul unui patron de ziar, iar Sirenele sunt două fete dintr-un bar.

Relațiile de intertextualitate cu poemele homerice *Iliada* și *Odiseea* (prioritate pentru traducători fiind cel de-al doilea) prin traduceri, imitații, parafraze au generat o întreagă literatură privitoare la traductibilitate, modalități de translare și manipulare a originalului în vederea optimizării, explorării resurselor latente de sens și expresivitate.

Capitolul al III-lea *Traducerile Odiseei* se ocupă de traducerile poemului începând cu secolul al XIX-lea, respectiv traducerea lui Alecu Beldimn (1795-1805), primul traducător al *Odiseei* în limba română scrisă cu litere cirilice, dar și prima traducere în versuri românești „*Ratecirile lui Odiseu, poema epico-tradiționaria în 15 cânturi după Homeru*” realizată de elevul de liceu Simeon P. Șimon la Blaj în anul 1880 și continuând cu consemnarea tuturor celor care au tradus fragmente din *Odiseea*. În secolul al XX-lea, integrarea capodoperelor universale, precum epopeile homerice, în orizontul literaturii românești a devenit o necesitate și o îndatorire patriotică pentru personalități ca : G. Coșbuc, G. Murnu, E. Lovinescu și D. Slușanschi. G. Murnu și-a stabilit ca scop fundamental în tălmăcirea *Odiseei* respectarea

spiritului vechiului poem grecesc, pe de o parte, iar, pe de alta, găsirea expresiei românești celei mai adecvate pentru o narațiune cu o tradiție de sorginte folclorică în literatura română.

În capitolul al IV-lea *Motivul odiseic în literatura română* ne-am propus aprofundarea studiului scriitorilor români a căror operă poartă amprenta homerică-odiseică. În secolul al XIX-lea poemele au suscitât creații de o mai mică valoare constând în parodieri și imitări (I. Budai-Deleanu, Mihai Eminescu), încercări de epeee (I. Heliade Rădulescu, M. Eminescu), dar și mai multe încercări de traduceri.

Ion Budai-Deleanu, reprezentant de seamă al Școlii Ardelene, eliberat de concepțiile teologice și apropiat de mentalitatea laică și voltairiană a vremii, optează pentru o formulă mixtă de epeee eroic-comică și satirică în realizarea *Țiganiadei*, pe care o numește după modelul homeric al *Iliadei*. Procedeu invocării muzei, structurarea pe cânturi, expunerea temei fiecărui cânt în parte, funcția planurilor duble (uman-divin), episodismul exagerat și disproporționat, rememorările etc., dar și utilizarea „crezătorilor deșarte ale norodului”, cenzurate în note, dar amplificate în textul poetic apropie *Țiganiada* de textul homeric, iar unele personaje sunt comparate cu eroii homerici : Parpangel un fel de „Ahile oacheș” iar Brândușa mama acestuia „un fel de Thetis” etc. Ca și epeeele homerice *Țiganiada* se bazează pe un bogat material folcloric asimilat și bine prelucrat.

Ion Heliade Rădulescu, continuator strălucit al lui Budai-Deleanu și precursor al marelui poet de formație enciclopedică B.P. Hasdeu, în epica în versuri va pune în valoare rodul pregătirii în spiritul literaturilor clasice și al inițierii în misterele frumosului și sublimului prin încercarea de epeee *Mihaiada*, părăsită după două cânturi, nu atât pentru că eroul principal nu corespunde convingerilor democratice ale poetului cât pentru că Heliade „nu are vocație epică” (Piru, 1981, 56) sau cu alte cuvinte îi lipsește „suflul epic și maiestatea clasică” (Densusianu, 1985, 206).

Mihai Eminescu este primul poet din literatura română care reușește să pună în valoare mitologia greacă, în special poemele homerice. Intertextualitatea operei eminesciene cu poemele homerice îmbracă diferite forme, de la încercările de traducere a celor două poeme la parodiere (parodierea *Iliadei* și *Odiseei*), la imitarea poemelor (*Din Iliada*, *Din Odiseea*, *Calul Troian*), la translarea originalului în poemele *Pentru păzirea auzului*, *Glossă*, *En spectateur*, în care mitul Sirenelor îmbracă diverse aspecte. În poema *Odă* (în metru antic), în varianta C, poetul comparându-se cu Ulise se regăsește „Exilat aici pe pământ de jale / Viața-mi pare-ostrov, răsărind din valuri / Un pribeag mă văd dominând pustiul / Mijloc al mării”. Al treilea vers se regăsește sub alte trei forme în variantele de lucru : „Un Ulis simțeam împărțind pământul”; / „Ca Ulis mă simțeam împărțind pustiul”; / „Un Ulis mă văd

dominând pustiul”. Ca și Homer, Eminescu își dorește să cumuleze folclorul în compunerea unei epopei naționale, care a rămas în stadiul de proiect, în schimb a prețuit și a valorificat folclorul de pe toate meleagurile țării, folosindu-l în realizarea unității limbii prin crearea unei opere valoroase, prin intermediul căreia literatura română va fi înscrisă în universalitate. Este cel dintâi scriitor cu adevărat național care a realizat prin poeziile sale unitatea lingvistică a românilor.

În secolul al XX-lea operele inspirate de motivul odiseic își vor spori considerabil numărul îmbrăcând diverse forme literare : poezie, proză și eseistică.

Rezonanțele mitologiei grecești la Ion Pillat sunt materializate în versurile din ciclurile *Caietul verde*, *Scutul Minervei* și *Țărm pierdut*. Trecerea timpului este măsurată prin curgerea apei fântânilor în amforele vremii, apă în care dintotdeauna fetele își înălbeau pânzele, caligrafiind liric nostalgia vremurilor eroice ale epopeii grecești cu imaginea feerică a fiicei lui Alcinous, Nausicaa. Poetul asistă la evenimentele venind din negura antichității, le contemplă, în același timp le completează și „dialoghează” cu personajele mitice. Elementele mitologice Ulise, Nausicaa, Sirenele, Calypso sunt incluse în țesături poetice de o deosebită frumusețe și valoare artistică.

George Topîrceanu realizează o parodie a *Odiseei* din dorința de a-l imita pe Homer, reușind să prezinte o dragoste posibilă a lui Odiseu cu Ino, fiica cea mai mică a lui Cadmus, o nouă cucerire (neinventariată de Homer) a eroului rătăcitor alături de Penelopa, Calypso, Circe, Nausicaa și Kallidike. Poetul reușește să desfacă și să refacă pe plan umoristic opera homerică cu o rară inteligență artistică, cu arta unui subtil caricaturist și apreciată sa vervă satirică.

Odiseea ca aventură a cunoașterii trăită de Benjamin Fundoianu va înscrie în lirica sa una din traiectoriile cele mai sinuoase, mai zbuciumate și mai îndelungate. Volumul de poeme *Ulisse* își extrage seva din obsesia blestemului care urmărește existența veșnic rătăcitoare a poporului evreu pe toate drumurile globului, din sentimentul tragic al dezrădăcinatului, al veșnicului nemulțumit și agitat, ros de angoase. Naufragiat într-o „întregă omenire”, Ulise-le său caută calea spre „scândura salvatoare” în rătăcirea spre țărmul inexistent, o Itacă ce-i lipsește. În sufletul poetului a rămas lumea aceea din care s-a zămislit - o lume paralelă, Itaca lui din gând, alcătuită din boii, țărani, velința - adică țara de origine pe care o va căuta zadarnic, fără a o găsi. Poetul se consideră „un Ulise vitregit de soartă”, care își poartă zeei pretutindeni, un veșnic peregrin.

Opera lui Lucian Blaga cuprinde o lume magică, plină de poveste în care sunt inserate atât mituri indigene cât și mituri grecești. *Ulise*, un poem de natură ermetică, poate fi inclus

între cele mai frumoase poezii pe care le-a scris Blaga. Poetul, rătăcitor pe căile vieții, reușind până la urmă să învingă obstacolele ce-i apăruseră în cale, se întoarce „hoțește” în „Itaca sa” și alături de Penelope încearcă să ducă o viață tihnită. Drama *Meșterul Manole* încorporează o problematică modernă generală și personală a poetului. Blaga se inspiră din folclorul românesc restituind legendelor semnificațiile originare sau reactualizându-le.

Ilarie Voronca practică în forme proprii futurismul, dadaismul și suprarealismul. Compune poemul *Ulise* în registrul futurist, ca un poem al descrierii vieții cotidiene citadine, în anumite momente ale zilei, toate prezentate prin intermediul „materialelor” specifice : ora ceaiului, vânzătoarea de legume, spitalul, oglinzile, bulevardele, sălile de gimnastică, terenurile de tenis. Un poem de Voronca după opinia lui E. Lovinescu - poate fi citit „cu egal efect de la început la sfârșit și de la sfârșit la început”, iar G. Călinescu afirma că fiecare poem e „o rămă lungă scoasă proaspăt din humă și pe care oricum ai tăia-o trăiește total și parțial”.

În opera lui Ștefan Augustin Doinaș, ecourile mitologice ilustrează febrilitatea creatoare compensată de maniera de vibrație a lirei poetului, dornic de o multitudine de întruchipări. Poema *Ulise* se distinge printr-o simplitate măreață și o ținută artistică deosebită, dispunând de forță poetică necesară apropierii de eroul homeric. Prin comparația „Tu cel ce ca Ulise” adresată oricui, face o precizare gravă asupra forței destinului, care nu poate fi influențat nici de zei. Penelopa, soția fidelă și răbdătoare, își creează un scut din absența lui Ulise.

Creator al epopeii rustice *La liliaci*, Marin Sorescu s-a dovedit un expert în abordarea miturilor, fie ele autohtone, biblice sau homerice. Poetul a disecat miturile, le-a descompus, le-a re-compus, ancorându-le în realitatea cotidiană, uneori trecând în registrul banal. Ulise devine un personaj al satului care, plecat demult de acasă, nu se mai gândește la răzbunare, din contră, îi compătimește pe pretendenții la mâna Penelopei sale, care au obosit de atâta așteptare, băutură și joc de table. Temerea principală a lui este de cearta Penelopei, care nu admite nicio scuză și devine geloasă. Bietul Ulise vrea să plece de acasă să-și găsească un loc mai liniștit între Scylla și Charybda (cei doi monștri marini). Peștera lui Polifem îi inspiră parodia „*Un ghem de molii*” în care datorită vechimii mitului și-au făcut apariția moliile de lână care au făcut imposibilă salvarea lui Ulise și a tovarășilor lui din mâinile uriașului antropofag. Prețuirea pentru Homer este exprimată de poet prin prezentarea investirii acestuia de către zeița Atena, după moarte, ca maseur, pentru a pune în mișcare sângele acestei societăți bolnave. În ceea ce privește mitul jerfei pentru înfăptuirea unei opere, făcând aluzie la *Meșterul Manole*, Sorescu consideră că pentru o „operă măreață” este suficientă numai jertfa personală.

Dorin Todoran, asumându-l pe Ulise ca pe *alter-ego* al său, prezintă un Ulise tânăr (*Tânărul Ulise*) cu pieptul „devorat de alge” și un Ulise matur (*Ulise II*), îmbătrânit, arțăgos și nemulțumit de cele ne-întâmpate în ultimii douăzeci de ani.

Proza

În romanul *Homer* Nicolae Ottescu își propune să reconstituie viața celui care a fost marele și controversatul Homer, mai întâi ca personaj la curtea lui Priam, apoi sub numele de Demodocos în țara feacilor și în final ca însoțitor al lui Ulise în Itaca.

G. Călinescu, creează un *Ulysse* „rătăcitor” prin hățișurile literaturii, care studiază, cercetează cu o sete nemăsurată de cunoaștere și emite judecăți de valoare asupra operelor studiate. Celelate personaje odiseice, Sirenele, sunt ființe agreabile, pe care în vis poetul le sărută. *Chloto*, poemă în care Călinescu poate să devină Ahile sau Ulise în vis, este ursitoarea care l-a ursit „să doarmă cu capu-n carte”.

Cercetător al mitologiei universale și implicit al mitologiei românești, Mircea Eliade creează opere a căror rezonanță mitologică este greu de deslușit, elementele mitologiei grecești: labirintul, Caron, Circe, Ulise etc. fiind bine ascunse în comportamentul și acțiunea personajelor. Drama *Ifigenia* este o preluare a mitului grec în maniera existențialismului secolului XX. Opera scriitorului reprezintă un drum invers, de la profanul literaturii, fiică a mitologiei, la discursul mitologic. Eliade este un Ulise modern în a cărei viață sunt înscrise două coordonate majore: labirintul și rătăcirea odiseică. Știe că eroul *Odiseei* este prototipul omului, nu numai modern, dar și al omului legat de viitor, pentru că este tipul călătorului hăituit, iar călătoria lui spre centru, spre Itaca este, de fapt, călătoria spre sine însuși.

În *Grifonul lui Ulise* Vladimir Colin continuă *Odiseea* homerică prezentând un Ulise plictisit de viața cotidiană. Reîntinerit prin farmec, eroul simte chemarea mării, îi părăsește din nou pe Penelopa și pe Telemah și pornește o nouă aventură spre Troia. Finalul „basmului” homeric sfârșește prin moartea eroului provocată de fiul său zămislit cu Circe.

Volumul *Moartea Penelopei* al lui Alexandru Miran este un teatru creat după toate rigorile tragediei antice, cu cinci personaje : o servitoare, un kitharod, Penelopa, Odiseu, Antinous și alături de ei corul Naiadelor. Autorul este apreciat pentru cunoașterea psihologiei feminine, reușind să creeze o Penelopă pe măsura eroinelor lui Euripide, respectiv „femeia jertfă”.

Ironia este viziunea care definește proza lui Modest Morariu din *Întoarcerea lui Ulise*, un roman antieroic în care monotonie și banalul existenței cotidiene estompează până la dispariție ecourile luptelor – oricât de celebre – și a aventurilor – oricât de fabuloase - ale binecunoscutului personaj mitologic Ulise, întâmpinat de o Penelopă acrită de atâta așteptare.

Romanul se dorește o întoarcere (*nostos*) a eroului homeric în timpurile moderne. Ulise, un pensionar al aventurii, este nevoit să îndure înțepăturile Penelopei, care își răzbună fidelitatea îndelung dospită. Deseori Penelopa pune în discuție rătăcirile pe mare și aventurile soțului cu Circe, Calypso, Nausicaa „și câte or mai fi fost”, considerându-le o trădare de sine și a partenerului de viață, în detrimentul iubirii. Toate isprăvile lui Ulise din războiul Troiei au pentru Penelopa o valoare redusă la orgoliul bărbătesc și la evadarea din spațiul domestic, pe care le caracterizează drept o „încăierare tragică născută dintr-un joc ridicol al vanității”, zece ani grei de război „pentru un biet încornorat”. Monotonia este ruptă de apariția unei alte Penelope mult mai tânără pentru care face o pasiune „tinerească” „preavârstnicul” Ulise, care este repede înlocuit cu un alt Ulise mai tânăr. În scurt timp, rătăcitorul de altădată nu se mai grăbește spre Itaca, spre Penelopa, ci își caută un „loc” unde să se odihnească pentru totdeauna și să se contopească cu pământul mult iubit al Itacai.

În romanul *Minunata poveste a dragostei preafericitor regi Ulise și Penelopa* Platon Pardău folosește elementele reportericești alternate cu cele poematice și parabolice. Autorul este un plăsmuitor remarcabil, care deține o extraordinară capacitate și pricepere de a imagina acțiuni și situații, balansând între trecut și prezent, între real și imaginar, șerpuiind de o parte și de alta a unei linii perfecte care este, de fapt, linia mitului odiseic, fabulând, bagatelizând anumite situații dramatice cărora le dă o tentă comică. Face neîncetat trimiteri la personajele mitologice cunoscute, dar și necunoscute, create de el ad-hoc. Pardău se dovedește a fi un novator în ceea ce privește repovestirea mitului odiseic. Ulise călătorește mai puțin pe mare (transformându-l dintr-un marinar într-un călător terestru), preferă să pribegească mai mult pe uscat, fără să-și decline identitatea, îi incită pe oamenii de rând la discuții despre el, dorind să afle părerea lor despre isprăvile lui. Ajuns acasă Ulise are probleme cu polițistul din intersecție care se încurcă în vizele din pașaportul său. După ce își declină identitatea, Ulise devine un cetățean obișnuit al cetății. Pardău realizează o satiră la adresa războiului de cotropire. Astfel romanul contribuie la relansarea unei noi direcții satirice în literatura română.

Eseistica

În *Mitologii subiective* Octavian Paler se identifică cu Ulise, fiind un „gânditor modern” în a cărui viziune Antichitatea este partea de început a lumii, cea mai frumoasă spiritual. „Diletantul solitar” deseori se întoarce la visele lui, la o Lisă natală, o „Itacă” unde și-a petrecut cei mai frumoși ani din copilărie.

Radu Petrescu luând ca model pe G. Călinescu, realizează raportări, asocieri și divagații, dând dovadă de o reală intuiție și erudiție în a „descâlci” firele minunate ale

„șesăturii” literaturii universale în *Meteorologia lecturii*. Prin arta sa deosebit de sintetică și pătrunzătoare demonstrează că literatura modernă europeană se oglindește în literatura antichității. Autorul descoperă că de fapt între *Iliada* și *Odiseea* există un echilibru dublu : primul, motivul plecării la Troia și cel al exterminării peșitorilor, este declanșat de câte o femeie : Elena pentru distrugerea Troiei în primul caz și Penelopa în exterminarea celor 104 peșitori de către Odiseu, al doilea echilibru, nepedepsirea, ar consta în faptul că cei vinovați de crime în cazul dărâmării Troiei și al exterminării peșitorilor nu vor fi pedepsiți. În cazul troienilor vina se pare că le aparține, pentru că au acceptat răpirea și păstrarea Elenei de către Paris, iar în cazul peșitorilor este aspirația dublă : vizând tronul Itacăi și pe soția credincioasă a regelui Ulise.

Comparațiile homerice realizate de Petru Creția apar ca elemente de articulare ale fluxului epic, ca unități mai mici sau unități mai vaste. Pentru Ulise marea este „calea” pe care se „descurcă” cel mai bine, navigând aproape de mal din diverse motive, mare pe care o contemplă cu înfrigurare, plângând de dorul Itacăi când este captiv în Ogygia sau care îl „aruncă la mal”, în țara feacilor unde trăiește momentele cele mai fericite din rătăcirile sale.

În studiul *Cumintea Penelopa și ambiguitățile unui mit* Eugen Simion despică firul în patru și demonstrează că personjele homerice pot avea și o altă interpretare, în speță Penelopa. În vederea restabilirii adevărului admis de cei mai mulți mitografi am realizat *Apărarea Penelopei* aducând cele mai elocvente argumente și dovezi în sprijinul demonstrării faptului că Penelopa este o femeie independentă și sigură pe ea, iar dragostea ei nu este una romantică, nu este o slăbiciune, ci o forță în stare să scoată din amândoi ceea ce este mai bun și anume virtutea lor, acea *areté* mult mai apreciată de zeii și de oamenii Greciei antice.

Gabriel Liiceanu în lucrarea sa *Despre minciună* filozofează pe marginea dramei *Filoctet* a lui Sofocle și *Hippias Minor* a lui Platon, având ca „material de studiu” *Iliada* și *Odiseea* și cei doi eroi Ulise și Ahile, punând în discuție minciuna. Autorul descoperă cele două ecuații *Ecuația lui Ahile* care are ca scop *biruința* și ca mijloc *fapta* (alcătuită din *forță* și *curaj*) și *Ecuația lui Odysseu*, care are ca scop *biruința*, iar ca mijloc *vicleșugul, trucul, trișul* și ajunge la concluzia că „Omul bun nu este acela care săvârșește voluntar răul, ci acela care, putându-l săvârși prin competența sa, nu-l săvârșește datorită bunătății sale”.

Se poate constata că motivul odiseic în literatura română este generos reprezentat în operele autorilor studiați, îmbrăcând diverse forme : imitații, parodii, parafraze, toate fiind în relație de intertextualitate cu poemele homerice.

Odiseu este un model de viață, un învingător, pentru că găsește soluții salvatoare pentru toate primejdiile, cele mai multe fiind cauzate de mânia lui Poseidon. Gândul care îl salvează de la pieire nu are legătură cu conservatorismul egoist, ci cu responsabilitatea față de camarazii cu care pleacă la Troia și cu care trebuie să se întoarcă în Itaca. Când aventurile pe mare ajung să-l istovească, revine la viața obișnuită ca să se odihnească, să-și tempereze teama de necunoscut și pericol, adică învață treptat să iubească stabilitatea. Ajunge singur în Itaca, lămurit pe deplin asupra aventurilor sale, în timp ce camarazii săi pier pe rând în aventurile primejdioase, pentru că raportările lor sunt greșite, respectiv la nevoile imediate și nu la scopul final. Ajuns în Itaca, Odiseu își dezbracă haina de aventurier și își face datoria de rege și om, fără să stârnească cititorului sentimente de dezabaprobare din cauza cruzimii cu care sunt pedepsiți peștorii, mai ales că în măcel este implicat și fiul său Telemah.

Spiritul neliniștit al eroului nu este domolit de alte peripeții sau călătorii în căutare de noi orizonturi, ci de iubirea sa pentru stabilitate, care se traduce prin Itaca, adesea fiind ironizat de cei care-i oferă nemuirea pentru dorul său față de o insulă stâncoasă. Odiseu îl învață pe om să nu uite cine este, de unde pleacă și care sunt elementele statornice pe care trebuie să se bazeze pentru a-și atinge ținta în viață. Mai simplu, îl ajută să țină minte că trebuie să rămână om, ce poartă în suflet un „dor”, adică „țărnel”, care pentru el înseamnă și moarte, dar și speranță.

Jalonat de cele două direcții ale vieții sale : nemărginita sete de cunoaștere și iubirea pentru insula natală, Odiseu devine un model spiritual universal, care s-a impus în lume după cum demonstrează exemplificările literare din lucrare, dar și în România, unde scriitorii, mai ales, și-au adus o contribuție importantă în procesul de sincronizare cu valorile și instituțiile europene, care conservă și promovează cultura și literatura Antichității greco-latine. Este necesar ca această sincronizare să dobândească un caracter permanent, nu conjunctural și să aibă o fundamentare solidă, bazată pe o educație în spiritul vechilor valori, care mai întâi trebuie să fie promovate, apoi adoptate și aplicate, și pe un dialog intercultural neîntrerupt.

Studierea influenței și receptării mitului odiseic în literatura română și universală reprezintă nu numai o temă literară ci și o problemă de existență imediată, iar din acest punct de vedere Homer este mai actual ca niciodată și, deci, ar trebui să fie mai prezent în viața noastră.

Premiza optimistă de la care am pornit în investigarea diacronică a dimensiunii influenței mitului odiseic asupra literaturii române și a calității receptării lui poate fi confirmată, cred, de rezultatele la care am ajuns. Sunt peste două secole de receptare autentică cu beneficii inestimabile atât în diversificarea temelor literare cât și în formarea și

consolidarea limbii române literare. Sper ca tema abordată să fie continuată, valorificată și diversificată.